

11. Eritja Mar Campins. European Community Eco-Labeling Scheme / Ed. by Prof. Richard Macrory. Reflections on 30 Years of EU Environmental Law. Groningen: Europa Law Publishing, 2006. P. 109–128.

12. Редникова Т.В. Формирование и реализация интегрированной политики в области производства продукции в ЕС на национальном уровне на примере Дании. Право и политика. К., 2009. № 12. С. 2465–2472.

13. Скрипчук П.М. Екологічне маркування: інноваційні та організаційні аспекти. Механізм регулювання економіки. № 1. 2007. С. 104–115.

14. Web-site Consumers Internationals. URL: www.consumersinternational.org/ word

15. Regulation (EC) № 1980/2000 of the European Parliament and of the Council of 17 July 2000 on a revised Community eco-label award scheme / Official Journal, L 237, 21/09/2000. P. 1–12.

16. Дубовик О.Л. Экологическое право ЕС: формирование, развитие, достижения и актуальные задачи. Право и политика. 2004. № 12. С. 58–67.

17. Council Directive 85/337/EEC of 27 June 1985 on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment./ Official Journal, L 175, 05/07/1985. P. 40–48.

18. Council Directive 97/11/EC of 3 March 1997 amending Directive 85/337/EEC on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment / Official Journal, L 073, 14/03/1997. P. 5-15.

19. Directive 2001/42/EC of the European Parliament and of the Council of 27 June 2001 on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment / Official Journal, L 197, 21/07/2001. P. 30–37.

УДК 342.56/342.98

КУЗЬМИШИН В.М.

КАТЕГОРИЯ «АПЕЛЯЦИЙНИЙ СУД» ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ СУДОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

У статті сформовано поняття адміністративно-правових відносин у сфері судового адміністрування та розкрито категорію «апеляційний суд» як їх елемент, який розуміють, з одного боку, як юридичну особу публічного права, наділену апеляційною компетенцією у сфері судочинства і на яку судова адміністрація скеровує свій владний вплив з метою досягнення очікуваного результату із забезпечення гарантій справедливого й ефективного правосуддя, а з іншого – сукупність представників Феміди, діяльність яких потребує відповідного адміністративно-правового забезпечення різноманітними організаційними, технічними, матеріальними та соціальними цінностями для реалізації останніми своїх публічно-правових зобов'язань перед суспільством у зв'язку із виконанням своїх функціональних обов'язків.

Ключові слова: адміністрація, адміністрування, адміністративно-правові відносини, апеляційні суди, судова адміністрація, судочинство.

В статті сформовано поняття адміністративно-правових відносин у сфері судового адміністрування та розкрито категорію «апеляційний суд» як їх елемент, под котрим передбачено, з одної сторони, юридичне лице публічного права, наділене апеляційною компетенцією в сфері судопроизводства і на котроне судова адміністрація направляє своє властне вплив з метою досягнення очікуваного результату по забезпеченню гарантій справедливого й ефективного правосуддя, а з другої - сукупність представників Феміди, діяльність котрих потребує відповідного адміністративно-правового забезпечення різноманітними організаційними, технічними, матеріальними та соціальними цінностями для реалізації останніми своїх публічно-правових зобов'язань перед суспільством у зв'язку із виконанням своїх функціональних обов'язків.

© КУЗЬМИШИН В.М. – здобувач (Науково-дослідний інститут публічного права)

вого забезпечення різними організаційними, технічними, матеріальними і соціальними цінностями для реалізації останніми своїх публічно-правових обов'язків перед суспільством в зв'язі з виконанням своїх функціональних обов'язків.

Ключевые слова: *администрация, администрирование, административно-правовые отношения, апелляционные суды, судебная администрация, судопроизводство.*

In this article is formed the notion of administrative and legal relations in the field of judicial administration, and the category “appellate court” is disclosed as their element. On the one hand, this is a legal entity of public law, endowed with appellate competence in the field of legal proceedings and for which the judicial administration directs its power influence. On the other hand, this is the totality of the representatives of the Femida, whose activities require appropriate administrative and legal support for the realization of their functional duties.

Key words: *administration, administrative and legal relations, appellate courts, judicial administration, legal proceedings, management.*

Вступ. З метою розбудови ефективної судової системи, де доступність українців до суду для захисту своїх прав гарантується державою [9, с. 110], необхідно чітко визначити місце апеляційних судів у ній та з'ясувати, яким чином здійснюється регулюючий вплив на їх діяльність з боку судової адміністрації.

Розуміючи, що будь-яка адміністративна діяльність публічної адміністрації породжує існування відповідних адміністративно-правових відносин, які є ключовим елементом, за допомогою якого з'являється можливість зрозуміти сутність конкретної діяльності суб'єкта, з'ясувати її мету та передбачити подальший перебіг розвитку подій у правовій площині, необхідно розкрити особливості категорії «апеляційний суд» як об'єкта відповідних відносин у сфері судового адміністрування.

До проблеми адміністрування апеляційних судів в Україні зверталися такі вчені-адміністративісти: К. Бабенко, А. Борко, В. Галушко, В. Коваль, В. Коротун, А. Кубишкіна, Р. Кукурудз, О. Курило, І. Назаров, В. Павелко та інші. Проте безпосередньо аналізована нами проблематика не була предметом їхнього дослідження, а свої наукові пошуки вони зосереджували на загальних, спеціальних чи суміжних викликах.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення правового аналізу категорії «апеляційний суд» як об'єкта адміністративно-правових відносин у сфері судового адміністрування.

Результати дослідження. Адміністративно-правові відносини відображають односторонню, владно-розпорядчу волю, яка врешті-решт призводить до певних юридичних наслідків як для представника владних повноважень, так і для підконтрольного суб'єкта (об'єкта). Однак метою їх виникнення є задоволення як публічно-правового, так і публічного інтересу, зокрема надання певних благ конкретному представнику спільноти (різноманітні адміністративні послуги). Тому слід пам'ятати, що їх імперативність поступово набуває рис диспозитивності, а тому стверджувати про наявність тільки імперативу в їх основі недоцільно.

Як зазначає Л. Борко, чітке розуміння сутності та видів адміністративно-правових відносин, у яких беруть участь суди, їх відмежування від інших суміжних правовідносин у сфері функціонування судової системи України має не тільки покладатись в основу оптимального правового режиму судового управління, але й забезпечувати дотримання принципів незалежності судів під час відправлення ними правосуддя [2, с. 59].

Ми вважаємо, що адміністративно-правові відносини у сфері судового адміністрування – це різновид форми соціальних зв'язків між судовою адміністрацією (апаратом суду, зокрема керівником апарату суду, суддею на адміністративній посаді, Державною судовою адміністрацією, органами суддівського самоврядування, органами, які здійснюють охорону адміністративних приміщень або/та фізичну охорону суддів і членів їх сімей) та об'єктом публічного управління (апеляційним судом), що виникає на підставі адміністративно-правих норм, які регулюють забезпечення останніх усім необхідним для здійснення апеляційного судочинства та надання фізичним і юридичним особам якісних судово-адміністративних послуг. Такий зв'язок здійснюється в інтересах громадян, судової гілки влади та загалом усього суспільства, а учасники його мають спеціальні суб'єктивні права і юридичні обов'язки, перебуваючи у відносинах субординації.

Слід зазначити, що структура адміністративно-правових відносин характеризується взаємопов'язаністю всіх її складових компонентів, якими є суб'єкти, об'єкти, зміст правовідносин та юридичні факти [3, с. 221]. Отже, об'єкти правовідносин – це те, на що спрямовано інтереси суб'єктів, з приводу чого останні вступають в адміністративно-правові відносини [17].

Об'єктом адміністративно-правових відносин може бути все, що здатне служити здійсненню публічних інтересів. У цій ролі можуть бути права людини і громадянина, право власності й послуги інших осіб. Права людини і громадянина стають об'єктом адміністративного права, оскільки є природними. Законодавець через Конституцію України та інші закони їх встановлює та визначає межі, в яких ними можна беззаперечно користуватися. Тобто об'єктами адміністративного права стає вся гама прав, визначених у розділі першому та другому Конституції України [3, с. 222].

З наведеного зрозуміло, що апеляційний суд є об'єктом адміністративно-правових відносин у сфері судового адміністрування, оскільки в механізмі держави він займає провідне місце щодо оскарження рішень суддів першої інстанції [1, с. 16], є гарантом доступності справедливого судочинства та захисним механізмом протидії порушення прав та законних інтересів громадян.

Згідно з главою 3 «Апеляційні суди» Закону України від 2 червня 2016 р. «Про судоустрій і статус суддів» апеляційні суди діють як суди апеляційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, – як суди першої інстанції з розгляду цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення. Апеляційними судами з розгляду цивільних і кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення є апеляційні суди, які утворюються в апеляційних округах. Апеляційними судами з розгляду господарських справ, апеляційними судами з розгляду адміністративних справ є апеляційні господарські суди та апеляційні адміністративні суди, які утворюються у відповідних апеляційних округах. У складі апеляційного суду можуть утворюватися судові палати з розгляду окремих категорій справ. До повноважень апеляційного суду належать такі: здійснення правосуддя в порядку, установленому процесуальним законом; аналіз судової статистики, вивчення та узагальнення судової практики, інформування про результати узагальнення судової практики відповідних місцевих судів, Верховного Суду; надання місцевим судам методичної допомоги в застосуванні законодавства [17].

Отже, апеляційні суди діють як суди апеляційної інстанції (у виняткових випадках як суди першої інстанції), що створюються у відповідних апеляційних округах і мають певні межі своєї компетенції, зокрема здійснюють розгляд усіх категорій справ (здійснюють правосуддя), аналізують судову статистику, вивчають та узагальнюють судову практику, інформують про результати узагальнення судової практики та надають місцевим судам методичну допомогу в застосуванні законодавства. Однак в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» (ст. 27) законодавець, визначаючи функції апеляційних судів, використовує поняття «повноваження» цього суду, а не його компетенції. З цього приводу В. Коротун переконали про невідповідність предметно-понятійного змісту слова «повноваження» тим численним функціям суду, про які йдеться у цій статті [17; 8, с. 36].

На думку О. Курило, повноваження апеляційних судів поділяються на пов'язані зі здійсненням правосуддя і організаційні, що стосуються реалізації інших визначених законом завдань. Тенденцією останніх змін до процесуального законодавства є суттєве зменшення обсягу справ, що розглядаються апеляційними судами. Ці повноваження у повному обсязі передані судам першої інстанції (місцевим загальним) [13, с. 105].

Наприклад, Вінницький апеляційний адміністративний суд є судом апеляційної інстанції у системі судів, що спеціалізуються на розгляді адміністративних справ, який здійснює перевірку законності та обґрунтованості судових рішень місцевих адміністративних судів в апеляційному порядку [4]. Основною місією Апеляційного суду Харківської області є забезпечення апеляційного оскарження рішень судів першої інстанції міста Харкова та Харківської області [15]. Тому апеляційна ланка представлена саме апеляційними судами, що підтверджується нормами Закону України «Про судоустрій та статус суддів» в останній редакції від 15.12.2017 р.

На думку В. Ковалю, терміном «апеляція» охоплюються різні поняття. По-перше, це звернення особи до апеляційного суду у вигляді спеціального документа під назвою «апеляція». По-друге, це форма захисту порушеного або оскаржуваного права, зокрема, на думку апелянта, з боку суду першої інстанції. По-третє, це сам процесуальний розгляд апеляцій [6, с. 194].

У науковій літературі деякими правниками вживається замість терміну «суд апеляційної інстанції» термін «суд другої інстанції», але в такому разі потрібно погодитися з думкою І. Назарова, який наголошує на тому, що зазначені поняття можуть визначати не суд як постійну

структурну складову частину судової системи, а як склад суду або судовий орган, що розглядає конкретну справу у певний час, оскільки той самий склад або судовий орган може вирішувати справу як суд іншої інстанції [14, с. 209; 9, с. 110].

Історичний шлях розвитку інституту апеляції на українських землях від Київської Русі до середини XIX століття свідчить, що інститут апеляції та інстанційність розгляду справ не є новим для вітчизняного процесуального права. Оскарження судових рішень виникло з моменту існування на українських теренах перших правових актів (приблизно в XI ст.). Подальший розвиток інституту апеляції відбувався у процесі історичного розвитку права на українських землях («Права, за якими судиться малоросійський народ»). До речі, Статут 1566 року містив польські нормативні акти і норми німецького права («Саксонське зеркало», «Порядок прав міських»). Саме з них була запозичена думка в українське право щодо інституту апеляції, адже німецькому праву уже був відомий інститут оскарження до суду вищої інстанції судових рішень, що не вступили в законну силу [18, с. 204]. Далі йде період розповсюдження на українських землях норм російського права («Статут цивільного судочинства» 1864 року, «Судові статuti» 1864 року). Оскарження судових рішень у XIX ст. докорінно змінило судовий лад порівняно з XVIII ст., оскільки в результаті проведених перетворень у Російській державі склалась чітка інстанційна судова система (суди першої інстанції, апеляційні суди та касаційний суд [16, с. 312]).

Вже у радянський період в Україні, як і в Російській Радянській Федеративній Соціалістичній Республіці (РРФСР), створено дві самостійні судові системи:

- народні суди і ради народних суддів;
- революційні трибунали.

Було організовано єдиний народний суд (хоча б один на район). У 1991 році розпочався період розбудови власних державних інституцій, зокрема судової системи. Розпочався тривалий процес судової реформи, який триває і досі [5].

Отже, становлення апеляційних судів як інстанційної структури судової гілки влади пройшло тернистий шлях до утвердження та самостійності, зазнало реформувань, зокрема у сучасний період, який можна охарактеризувати як становлення або модернізацію судової системи. 2 червня 2016 року після тривалих суперечок Верховна Рада ухвалила два документи – зміни до Конституції щодо правосуддя та новий Закон «Про судоустрій та статус суддів». Документи підписали та офіційно опублікували наприкінці червня, а почати працювати вони мали за три місяці [19].

Ця судова реформа була однією з найочікуваніших у суспільстві, оскільки справедливий, безсторонній та неупереджений суд є важливою гарантією ефективної боротьби з корупцією, надходження в Україну інвестицій, забезпечення прав і свобод кожного та побудови держави, керованої верховенством права. Вона мала забезпечити функціонування судової влади, що відповідає суспільним очікуванням щодо незалежного та справедливого суду, а також європейській системі цінностей та стандартів захисту прав людини [20]. Тепер систему судоустрою складають місцеві суди, апеляційні суди і Верховний суд. Тобто зникає додаткова ланка між апеляційними судами та Верховним судом [19].

Відповідно до підпункту 6 пункту 161 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України [7], частини третьої статті 19, частини другої статті 26, пункту 40 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [17] Президентом України було ліквідовано 27 апеляційних судів, а замість них утворено 26 в округах.

Отже, наразі апеляційні суди охоплюють пару областей. Слід додати, що з початку 2018 року суди тепер будуть утворюватись не Президентом України, а Верховною Радою України, а тому останні зміни, що торкнулись українського законодавства, є завершальними натепер, оскільки розробка проектів законів є вкрай обтяжливою.

Слід наголосити, що невід’ємне місце в їх системі займають адміністративні апеляційні суди, які переглядають судові рішення першої інстанції у межах їхньої територіальної юрисдикції в апеляційному порядку як суди апеляційної інстанції [18; 1, с. 16].

Загалом адміністративне судочинство в адміністративно-правовій літературі в цілому розглядають як нормативно визначену діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ, які порушуються з приводу публічно-правових суперечок, що виникають між органами публічної адміністрації, їх посадовими особами та юридичними і фізичними особами щодо захисту та відновлення порушеного суб’єктивного права зацікавленої особи. Судочинний елемент в адміністративному процесі визначається як самостійна складова частина адміністративного процесу, у вузькому розумінні – як окремий різновид адміністратив-

ної юрисдикції. Також часом ототожнюються адміністративне судочинство з адміністративним процесом тощо. Логічною є позиція, відповідно до якої адміністративно-судочинний процес слід розглядати як різновид адміністративної юрисдикції, що впливає із ознак цієї складової адміністративного процесу [12, с. 89].

Слід розуміти, що невиконання державою покладених на неї обов'язків щодо соціального забезпечення та захисту громадян породжує масові звернення до суду з позовами про визнання неправомірними дій державних органів, які мають забезпечувати реалізацію певного нормативно-правового акта. Саме інститут адміністративного судочинства покликаний поставити суб'єкта владних повноважень на один щабель із громадянином і зобов'язати його довести в суді правомірність своїх рішень, дій та бездіяльності. Проте, як показав аналіз судової практики, правовий захист соціально незахищених верств населення залишається актуальною проблемою для судової системи України [10].

Продовжуючи мову про адміністративні апеляційні суди, стає зрозумілим, що їх роль та завдання у суспільному житті нашої країни надзвичайно важливі і відповідальні, адже впливають із їх можливостей реально захистити права та свободи людини і громадянина й забезпечити контроль за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування [11, с. 46]. Сьогодні адміністративна юстиція вкрай завантажена. Поява такого обсягу суперечностей щодо соціальних виплат за різними видами соціального забезпечення досягла критичної межі та паралізувала діяльність адміністративної юстиції. Водночас настановами Європейського суду з прав людини, наданими у пілотних рішеннях, рекомендовано не допускати нагромадження в реєстрі суду справ, у яких ідеться про аналогічні порушення прав, які суд повинен захищати, оскільки це заважає ефективному розгляду інших справ. Крім того, у накопичених соціальних справах відсутня правова суперечність, а сотні тисяч таких справ є наслідками адміністративної практики органів державної влади [10, с. 30]. Щодо вирішення проблеми соціальних справ, де органи державної влади зловживають правом на судовий захист та масово оскаржують в апеляційному порядку рішення судів, посилаючись на відсутність фінансування, нами пропонується запровадження прецедентних норм. Однак і так зрозуміло, що окреслена проблема впливає на загальний показник результативності адміністрування судової гілки влади, зокрема й апеляційних судів як її складової частини.

Зазначимо, що слід погодитись із думкою А. Кубишкіної, яка вважає, що під час реформування системи судоустрою України, зокрема під час зміни побудови судів (апеляційних), необхідно пам'ятати, що потрібно забезпечити гарантоване право кожного на судовий захист та право кожному на доступ до правосуддя, а правильно організована система судів є однією з гарантій справедливого й ефективного правосуддя [9, с. 114].

Висновки. Усе викладене дає можливість сформулювати висновок, що адміністративно-правові відносини у сфері судового адміністрування – це різновид форми соціальних зв'язків між судовою адміністрацією (апаратом суду, зокрема керівником апарату суду, суддею на адміністративних посадах, Державною судовою адміністрацією, органами суддівського самоврядування, органами, які здійснюють охорону адміністративних приміщень або/та фізичну охорону суддів і членів їх сімей) та об'єктом публічного управління (апеляційним судом), що виникає на підставі адміністративно-правих норм, які регулюють забезпечення останніх усім необхідним для здійснення апеляційного судочинства та надання фізичним і юридичним особам якісних судово-адміністративних послуг. Такий зв'язок здійснюється в інтересах громадян, судової гілки влади та загалом усього суспільства, а учасники його мають спеціальні суб'єктивні права і юридичні обов'язки, перебуваючи у відносинах субординації.

Апеляційні суди як об'єкт адміністративно-правових відносин у сфері судового адміністрування можна охарактеризувати, з одного боку, як юридичну особу публічного права, наділену апеляційною компетенцією у сфері судочинства і на яку судовою адміністрацією скеровує свій владний вплив з метою досягнення очікуваного результату із забезпечення гарантій справедливого й ефективного правосуддя, а з іншого – як сукупність представників Феміди, діяльність яких потребує відповідного адміністративно-правового забезпечення різноманітними організаційними, технічними, матеріальними та соціальними цінностями для реалізації останніми своїх публічно-правових зобов'язань перед суспільством у зв'язку із виконанням своїх обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Бабенко К.А. Правовий статус апеляційних адміністративних судів. Форум права. 2016. № 4. С. 16–19.
2. Борко А.Л. Поняття та особливості адміністративно-правових відносин у сфері функціонування судової системи України. Європейські перспективи. 2013. № 3. С. 59–64.
3. Галунько В.В., Олефір В.І., Пихтін М.П. Адміністративне право України: навчальний посібник: у 2х томах. Херсон: ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. Т. 1. 320 с.
4. Законодавство та судова практика / Вінницький апеляційний адміністративний суд. URL: <http://www.vaas.gov.ua/jurisprudence/>.
5. Історична довідка апеляційного суду Одеської області. 2016. URL: https://oda.court.gov.ua/sud1590/prosud/historical_note/.
6. Коваль В.М. Розвиток системи апеляційних судів України. Актуальні проблеми держави і права. 2003. Вип. 21. С. 194–198.
7. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
8. Коротун В.М. Функції апеляційного суду через призму понятійного апарату. Адвокат. 2012. № 8. С. 35–37.
9. Кубишкіна А.О. Особливості побудови апеляційних судів в Україні як важливий аспект сфери адміністративно-правового регулювання судової системи України. Правові горизонти. 2017. Вип. 4. С. 109–115.
10. Кузьмишин В.М. Причини виникнення та шляхи розв'язання проблемних питань, пов'язаних із соціальними спорами. Вісник Вищого адміністративного суду України. 2012. № 1. С. 26–30.
11. Кузьмишин В.М. Судова реформа в Україні: які досягнення маємо на сьогодні та що потрібно для того, аби реформа була дієвою. Вісник Вищого адміністративного суду України. 2012. № 4. С. 45–49.
12. Кукурудз Р.О. Апеляція в адміністративному судочинстві: питання теорії та практики. Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки». 2013. № 1(1). С. 86–97.
13. Курило О.М. Проблеми організаційної роботи апеляційного суду області: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура». Х., 2011. 225 с.
14. Назаров І.В. Теоретичні аспекти визначення принципів побудови судової системи. Проблеми законності. 2009. Вип. 102. С. 204–211.
15. Основні завдання, місія та функції суду. Підсудність справ суду. URL: https://hra.court.gov.ua/sud2090/pro_sud/zavdannya1111/.
16. Павелко В.О. Еволюція інституту апеляційного судочинства на українських землях від Київської Русі до середини ХІХ століття. Актуальні проблеми держави і права. 2012. Вип. 65. С. 306–312.
17. Про судоустрій і статус суддів. Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545.
18. Саксонское зеркало. Памятник права: комментарии, исследования / отв. ред. В.М. Корецкий. М.: Наука, 1985.
19. Червоненко В.В. Старт судової реформи: 10 ключових новацій. BBC. 2016. URL: http://www.bbc.com/ukrainian/society/2016/09/160929_justice_judiciary_reform_vc.
20. Статус суддів: Пояснювальна записка до Проекту Закону про судоустрій і статус суддів від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII / Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua>.